

На Дрини ћуприја

„За владавине владара свијета Мурад-хана, сина Селимова, добротвор, господин Мехмед-паша, који је тројици владара с оданошћу био велики везир, направи највећу задужбину, нек му је Бог прими! У искреној намјери сагради својим подузетним духом велики мост на ријеци Дрини. Грађевина му испаде тако лијепа, да онемо ко је види, чини му се као да на води стоји зрно бисера, а небески свод да му је шкољка. Боже, дај, да зграда његове среће и живота буде чврста. Испуни му, Боже све жеље на овом и оном свијету! Нихади му рече кроностих, нека га благосиља ко га види: Мехмед-паша сагради овај мост преко воде!“, гласи старији натпис на горњој плочи од бијелог мрамора, на средини моста гдје се некада налазила кућица са дрвеном капијом и мостовском стражом, па је због тога овај дио моста назван капија.

Овај историјски роман, Иво Андрић почиње описом широке и хучне Дрине која већином свога тока тече кроз кањоне и клисуре стрмих планина. Тек се на неколико мјеста шири на долине и чини их погоднима за насеља и обрадива земљишта. На мјесту гдје Дрина избија из планина налази се камени мост. Од моста се даље шири долина пуна насеља, шума, воћњака и њива. Мост веже град са његовим предграђем и једини је прелаз преко Дрине на њеном средњем и горњем току. Ова велика камена грађевина, за коју се везују бројни историјски митови, је ли вриједна толико борбе, капи зноја и крви које су пролијевали радници подртих лактова у кошуљама од грубог лана које су поцрниле од кише, блата и дима, али не смију да их оперу јер би се у води распале све на ситна влакна. „Босим ногама или крвавим опанцима шљапћу сељаци по раскалањом путу, зноје се од напора и зебу од вјетра“.

Је ли вриједан тај камени мост, та скупочјена грађевина јединствене љепоте, какву немају ни многе богатије и прометније вароши, непроцјењивих људских живота, настрадалих у току градње њега који је вјечан? Сам мост представља супротност људској судбини која је пролазна у односу на камену грађевину. Андрић људску смрт описује на два начина: током цијелог романа су то насилне смрти и животи уграђени у камен, облици ослобођења од неприхатљивих ограничења, док на крају смрт приказује као задњу станицу живота и Алихоџину смрт описује као природну. Шта је значило Турцима што су десетогодишњег Бајицу отргли из мајчиног наручја, претворили га у Мехмед-пашу Соколовића, када је он на самрти „више личио на остарјелог и премлаћеног сељака из Соколовића него на обореног достојанственика који је до малочас управљао Турском царевином“. Значило им је, јер је био заповједник царске гарде, адмирал морнаричке флоте, гувернер, генерал и на крају велики везир који је служио за вријеме три султана. Све те титуле не вриједе колико његово сјећање на скелу на зеленој Дрини и на јауке изнемоглих мајки и сестара које су их пратиле док су на поворци одлазили у неповрат.

Грађење ћуприје на Дрини није једина тема Андрићевог романа. Он нас упознаје са многобројним људским судбинама и ликовима. Сваки Андрићев лик имао је другачију судбину од оног другог, док су на крају сви били само једно - жртве и пролазници баш онако како је и свачији живот пролазан. „Материјал који је мени служио за писање те књиге биле су легенде које су сачуване у народним причањима из тог времена, а затим историја и писани документи, уколико су сачувани у турским, аустријским или венецијанским архивима“, говорио је Андрић. Обнављао се мост послје свих недаћа, послје велике поплаве, срушених стубова 1914., рушења четири стуба минирањем 1943. до реконструкције 1952. године. Само се људски животи никад не обновише и не повратише, „а мост је и даље стајао, онакав какав је одувјек био, са својом вјечитом младошћу савршене замисли и добрих и великих људских

дјела која не знају шта је старење ни промјена и која, бар тако изгледа, не дијеле судбину пролазних ствари овога свијета. Сачувао се до дана данашњег.

Александра Милошевић III8